

РЕАЛІЗАЦІЯ РЕГУЛЯТОРНИХ МЕХАНІЗМІВ У МОДЕЛІ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ ЕНЕРГОМОДЕРНІЗАЦІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

IMPLEMENTATION OF REGULATORY MECHANISMS IN MODEL OF STATE-PRIVATE PARTNERSHIP IN THE FIELD OF ENERGMODERNIZATION AT THE MODERN STAGE

З'ясовано пріоритетні напрями ресурсного і правового державного регулювання підприємницької діяльності у сфері надання енергетичних послуг. Проаналізовано типові моделі державного регулювання функціонування енергетичного сектору щодо реальної можливості участі у наданні цих послуг. Обґрунтовано концептуальні засади регуляторних функцій державної політики щодо контролю за ринковими взаємовідносинами в галузі енергопостачання для лобіювання державних інтересів. Досліджено процеси трансформації системи енергозабезпечення державних об'єктів власності в Україні в період змін геополітичних векторів на сучасному етапі.

Ключові слова: інтегровані моделі, конкуренція, система енергозабезпечення, державне регулювання, послуги.

Выявлены приоритетные направления ресурсного и правового государственного регулирования предпринимательской деятельности в сфере предоставления энергетических услуг. Проанализированы типичные модели государственного регулирования функционирования энергетического сектора относительно реальной возможности участия в предоставлении данных услуг. Обоснованы концептуальные основы регуляторных функций государственной

политики по контролю над рыночными взаимоотношениями в области энергоснабжения для лоббирования государственных интересов. Исследованы процессы трансформации системы энергообеспечения государственных объектов собственности в Украине в период изменений геополитических векторов на современном этапе.

Ключевые слова: интегрированные модели, конкуренция, система энергообеспечения, государственное регулирование, услуги.

The priority directions of resource and legal state regulation of entrepreneurial activity in the sphere of providing energy services are determined. The conceptual bases of the regulatory functions of the state policy concerning the control of market relations in the field of energy supply for lobbying state interests are substantiated. The processes of transformation of the power supply system of state and municipal property objects in Ukraine during the period of changes of geopolitical vectors at the present stage are investigated. The model of state regulation of the functioning of the energy sector regarding the priority of participation in the provision of these services is analyzed.

Key words: state policy, integrated models, competition, energy supply system, state regulation, services, monopoly.

УДК 351:796.011.1:615.825

Кушлик Р.О.

аспірант кафедри публічного управління та адміністрування Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького

Постановка проблеми у загальному вигляді. Залучення інвестицій в енергетичний сектор і його інноваційний розвиток не вирішуються в рамках завдань однієї конкретної галузі. Вони повинні вирішуватися в рамках модернізації загального інвестиційного та інноваційного законодавства, а також в основах держуправління. Сучасний досвід характеризується поєднанням процесів приватизації та іноземних інвестицій в енергетичному комплексі. Залишивши осторонь перелік досягнень і провалів за пройдений шлях, треба виділити такі обставини, як результати цих процесів, що вимагають серйозного переосмислення в регулюванні енергетики. Індикаторами таких результатів стали як загальноекономічні, так і політичні чинники.

Сьогодні договірна модель найбільш часто застосовується в енергетиці, де інвестиції залучаються найчастіше для зменшення поточних витрат. Під час застосування цієї моделі в нетрадиційній енергетиці немає тієї ефективності, тому головною формою партнерства для неї служить часткове фінансування проєк-

тів (беруть участь держава, приватний бізнес, місцева влада і населення). Легко помітити, що в такій ситуації і за умови прийнятних термінів окупності, проєкти в енергетиці вигідні і державі, і приватному інвестору.

Основне завдання під час створення ефективно діючої структури державно-приватного партнерства полягає у створенні бази регіональних інноваційних пропозицій, які дають змогу інвесторам розуміти, які галузі економіки затребувані і як саме вони можуть застосувати свій досвід, як вкласти ефективно свій капітал. Для такої ситуації характерний обмін технологіями або ж їх викуп в однієї зі сторін. У такому разі проводиться експертиза проєкту, це потрібно для того, що б інвестор за високої відповідальності мав реальні гарантії зниження фінансових ризиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На думку деяких фахівців, множинність актів регулювання енергопостачання зумовлена, перш за все, нестабільністю суспільних відносин, що піддаються правовому впливу, і, як наслідок, нестійкістю правового регу-

лювання [4]. Це тягне за собою високу динаміку видання і подальшого коректування актів регулювання енергопостачання, що в кінцевому результаті приводить до їх множинності. Недарма в науковій літературі вказується, що процеси демонополізації економіки і розвитку конкуренції взаємопов'язані з фінансовою стабілізацією, антиінфляційними заходами, а також інвестиційною та експортно-імпортною політикою.

Незважаючи на те, що електропостачання традиційно фінансується завдяки монополіям, у великих гравців ринку з'являється інтерес до реалізації проектів через недостатню забезпеченість інвестиційних програм. Наявність великої кількості державних і природних монополій, у сфері яких державне регулювання превалює, може відлякати інвестора. У науковій літературі стійке відокремлення системи монополій відносять до числа значущих інституційних чинників в економіці. Курс на демонополізацію економіки, який проявив себе, зокрема, у сфері транспорту, є важливим індикатором відкритих інвестиційних можливостей.

Деякі автори навіть розглядають доступ інвесторів до інвестиційних можливостей, що відкриваються внаслідок приватизації і демонополізації, як передінвестиційну діяльність [6]. Сфери природних монополій рухливі: вони то розширюються, то звужуються, то ліквідуються залежно від природних факторів, попиту на товари, кон'юнктури ринку, розвитку науково-технічного прогресу та інших причин. У рамках реформування природних монополій передбачається поділ природно-монопольних і потенційно конкурентних секторів і забезпечення рівноправного і прозорого доступу всіх економічних суб'єктів до об'єктів природних монополій.

Метою статті є обґрунтування застосування інтегрованих моделей у державному регулюванні енергозабезпечення за відкритих можливостей і конкуренції.

Для цього потрібно вирішити такі завдання:

1. З'ясувати пріоритети ресурсного і правового державного регулювання підприємницької діяльності у сфері надання енергетичних послуг.

2. Дослідити процеси трансформації системи енергозабезпечення державних і комунальних об'єктів власності в Україні у період змін геополітичних векторів на сучасному етапі.

3. Проаналізувати типові моделі державного регулювання енергетичного сектору щодо реальної можливості участі у наданні даних послуг.

Виклад основного матеріалу. З усіх форм державно-приватного партнерства концесії використовуються нині найбільш активно. По-перше, вони мають довгостроковий характер, що дає змогу обом сторонам взаємодії здійснювати стратегічне планування своєї діяльності. По-друге, у концесії приватний сектор має цілковиту свободу в прийнятті управлінських рішень. По-третє, держава як сторона угоди має достатньо важелів впливу на концесіонера в разі порушення ним умов концесії або законодавства, а також у разі необхідності захисту суспільних інтересів у рамках концесій.

Створення державно-приватного партнерства в галузі енергетики в його класичному розумінні з використанням механізму концесії – не цілком здійсненне завдання, оскільки велика частина активів приватизована. Як видається, замість того, щоб приватизувати якісь енергетичні активи, можна було б віддавати їх у концесію, тобто в довгострокову оренду. Інвестор міг би залучати гроші на ринку, вкладати власні кошти в оновлення основних фондів, обладнання, будівництво. Процес приватизації і подальша практика йшли би по шляху портфельних інвестицій, а не реальних, пов'язаних із передачею передових технологій.

Чинне законодавство дає змогу продовжувати таку практику в енергетичному секторі економіки. Йдеться про знос основних енергетичних фондів і про плани з розвитку внутрішніх енергетичних ринків, розвитку вітчизняних систем біржової торгівлі, модернізації моделей оптового і роздрібного ринків в електроенергетиці. Тож під впливом кризової ситуації та давно назрілої необхідності поновлення генеруючих об'єктів і мережевої інфраструктури розвиток державно-приватного партнерства в енергетиці має отримати додатковий імпульс. Необхідно розглянути форми реалізації проектів державно-приватного партнерства з метою виявлення найбільш прийнятних для реалізації у сфері енергетики. Аналіз контексту вживання терміна «державно-приватне партнерство» показує, що в найзагальнішому вигляді під державно-приватним партнерством маються на увазі будь-які форми взаємодії держави і приватного бізнесу, це комплексне явище, яке має економічний, соціальний і значною мірою політичний характер.

З правового погляду форми державно-приватного партнерства можна розділити на корпоративні, в основу яких покладено створення проектної компанії з участю держави та бізнесу, і договірні, коли реалізація проекту здійснювалася на підставі договору [1].

Звернемо увагу на такі форми, як концесійні угоди, угоди про розподіл продукції, договірні форми, спеціальні інвестиційні контракти, контрактна система. Особливу роль концесії грають у галузях інфраструктури, що традиційно перебувають у державній власності і необхідних для функціонування економіки.

Іншою формою, позбавленою деяких недоліків концесійного договору, є контракти між державою і бізнесом на виконання робіт, управління, надання послуг, постачання продукції і надання технічної допомоги. За контрактом на управління власністю, держава оплачує послуги приватного партнера і несе операційні ризики, тоді як держава отримує орендну плату з орендаря, а операційний ризик лягає на приватну структуру. Часто контракти мають форму договорів підряду. Характерною особливістю державних контрактів є їх адміністративна природа. При цьому так само, як і піз час укладання концесійної угоди, права власності на предмет контрактних відносин не передаються державою приватному підприємцю.

На практиці часто трапляються змішані форми партнерства, що поєднують у собі окремі елементи описаних типів контрактів. Вони дають більше можливостей об'єднати розвиток, фінансування, управління, інші операції з предметом договору. Участь у капіталі державного підприємства приватного інвестора може являти собою акціонування (корпоратизацію) або створення змішаного підприємства.

Процес корпоратизації визначається як трансформація підприємств, що перебувають у державній власності, в акціонерні товариства. Корпоратизація означає зміну в організації управління. Вона може бути охарактеризована як така форма реорганізації підприємства, за якої зберігається вплив володіння власністю і управління. Як правило, мета корпоратизації полягає в підвищенні ефективності і вдосконаленні керування такими підприємствами в ринкових умовах за допомогою організаційно-правових перетворень.

За такої взаємодії вигода кожної зі сторін очевидна: держава отримує реальний механізм з утримання виробництв, підвищення числа реалізованих наукомістких виробництв, створення об'єктів промислової інфраструктури, а бізнес отримує можливість своїми зусиллями реалізувати значимий проект, що приводить до створення іміджевих покращень, економічний успіх для бізнесу стає більш відчутним, знижуються витрати на відрахування в бюджет податків, зборів через велику кількість пільг [3].

Загальною умовою є надання проекту з переліком конкретних заходів щодо модерні-

зації промислової продукції, такою продукцією може бути електрична енергія, а також інші енергетичні комплекси. Державно-приватне партнерство може служити способом упровадження положень законодавця на практиці. Суспільні відносини у сфері виробництва та споживання енергії, виробленої генеруючими пристроями з використанням відновлюваних джерел енергії, як об'єкт цивільно-правового регулювання, має свої особливості в розвитку його як об'єкта угод у рамках державно-приватного партнерства.

До державно-приватного партнерства можна віднести проекти будівництва автономних гібридних енергоустановок на основі сонячних модулів, які вже досить широко застосовуються сьогодні на віддалених і ізолюваних територіях, де висока частка дорогої дизельної генерації. Це абсолютно не проекти, які будуються переважно приватними інвесторами й окупаються за лічені роки на основі енерго-сервісних контрактів завдяки суттєвій економії палива, яке частково заміщає енергія сонця [5].

Філософія державно-приватного партнерства зрозуміла і правильна, вона дає змогу знижувати ризики, розділяти навантаження між державою і приватними підприємцями, що, безумовно, потрібно. Така схема повинна працювати, і саме в цій сфері можна успішно застосувати державно-приватне партнерство. Пільги можуть бути виражені в передбачених законодавцем податкових відрахуваннях, можливості звільнення від сплати ряду податків, таких як податок на видобуток корисних копалин, пільгове кредитування, субсидування інвестицій для альтернативних джерел енергії; підвищення привабливості проектів у сфері відновлюваної енергетики можна досягти завдяки створенню в інформаційному просторі іміджу таким програмам; особливі заходи підтримки альтернативних джерел енергії залежно від регіону і напрями альтернативної енергетики.

Підтримка відновлюваної енергетики повинна здійснюватися не тільки для вироблення електричної енергії, але й для отримання теплової енергії, необхідно надати більше повноважень органам місцевого самоврядування, а саме – необхідно дозволити органам влади регіонального і муніципального рівня приймати нормативно-правові акти, що встановлюють заходи підтримки альтернативних джерел енергії на території відповідного публічного суб'єкта і реалізовані завдяки відповідному бюджету.

Це особливо актуально для розвитку відновлюваної енергетики, адже в кожному регі-

оні з урахуванням кліматичних і географічних особливостей можна розвивати використання своїх поновлюваних джерел енергії. Що стосується сертифікації електричної енергії, виробленої на функціонуючих на основі використання поновлюваних джерел енергії кваліфікованих генеруючих об'єктах, то можна сказати, що створені передумови для використання цього механізму стимулювання, але він не працює. Крім того, необхідно все ж увести фіксовану надбавку до вартості енергії, отриманої з поновлюваних джерел енергії, розмір такої надбавки повинен переглядатися з урахуванням інфляції.

Правильним кроком бачиться введення субсидій і державних кредитних гарантій на будівництво заводів із виробництва альтернативних видів палива, заводів із виробництва відповідного транспорту і будівництво відповідних заправних станцій. У реальному секторі доцільні розроблення і прийняття спеціальної програми зниження енергоємності виробництва найбільшими компаніями, концентрує основну частину промислового виробництва [2]. Причому під час вибору того чи іншого способу стимулювання альтернативної енергетики не потрібно «винаходити велосипед» – як показало дослідження, за кордоном є безліч механізмів для цього, які довели свою ефективність.

Це пов'язано, перш за все, з небажанням залучати приватний капітал для вирішення масштабних проблем. Корінь цієї проблеми лежить у неможливості приватних інвесторів брати участь у проектах з огляду на їх невідповідність формальним вимогам. Немає створеного єдиного інституційного підходу до розвитку державно-приватного партнерства. У багатьох розвинених країнах є спеціалізовані єдині державні та громадські інститути розвитку державно-приватного партнерства, що володіють достатньою владою і повноваженнями для розвитку державно-приватного партнерства.

Висновки. Для ефективного управління у сфері державно-приватного партнерства вкрай важливим також є залучення висококваліфікованих фахівців. Дуже важлива роль під час створення підрозділів партнерства відводиться незалежним експертам. Вони організують діалог між державними і приватними структурами відповідно до державної політики, нормативними вимогами та методичними документами. Інакше кажучи, для успішного

розвитку альтернативної енергетики як важливого з погляду навколишнього середовища і перспективного з погляду економії енергоресурсів необхідна рецепція норм зарубіжного права у сфері альтернативної енергетики з урахуванням національних особливостей.

Одними з таких правових форм взаємодії бізнесу і держави покликані стати різні інвестиційні угоди: інвестиційний контракт, угода про розподіл продукції, концесійні угоди. Їх основні риси зводяться до такого: передумовою до ініціювання укладення угоди є інвестиційний проект; відносини в рамках таких проектів мають довгостроковий характер; у кожній зі сторін угоди є комерційна зацікавленість; можливість у рамках угод в інвестора впливати на діяльність.

У вітчизняній практиці використання механізму державно-приватного партнерства зводиться до реконструкції об'єктів енергетики, використовуються всі можливості із взаємодії держави і приватних інвесторів. Можна дійти висновку, що всі види інвестиційних контрактів є дієвим механізмом у реалізації проектів у рамках державно-приватного партнерства. Однак масштабність таких заходів дасть змогу створити проектну базу, яка забезпечить сприятливий імідж для залучення більших інвесторів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дьяконов В. Зеленая энергетика поможет соскочить с российской газовой иглы. URL: <http://ekonomika.eizvestia.com/full/213-zelenaya-energetikapomozhet-soskochit-s-rossijskoj-gazovoj-igly>.
2. Енергетична стратегія України на період до 2030 року. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN3853Z.html.
3. Зростання поставок газу з ЄС пов'язане з виходом на ринок двох західних трейдерів – голова «Нафтогазу України». НАК «Нафтогаз України». 28.09.2015. URL: <http://www.naftogaz-europe.com/article/ua/rostpostavokgazaizes>.
4. Окрема фінансова звітність станом на та за рік, що закінчився 31 грудня 2015 року. Публічне акціонерне товариство «НАК «НАФТОГАЗ УКРАЇНИ». URL: http://www.naftogaz.com/files/Zvity/Naftogaz15_fsu_Stand_Alone_with_signatures.pdf.
5. Потенціал відновлюваної енергетики в Україні. URL: <http://www.sae.gov.ua/uk/activity/vidnovlyuvana-enerhetyka/potensial>.
6. Стоян О. Теоретичні основи функціонування механізмів державного регулювання розвитку сфери відновлювальної енергетики. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=811>.